

Platon

Sokrat, filozof, ki je imel morda največji vpliv na zahodno misel, sam ni napisal nobenega dela. O njem nam poroča njegov učenec Platon. Sokrat je bil v Atenah v 5. st. pr. n. št. znan po svojih razgovorih in izzivanju etičnih prepričanj sogovornikov. Zaradi tega so ga končno obsodili, češ da kvari mladino in je zato moral spiti čašo trobelike (399 pr. n. št.). Sokrat je imel zelo hudo ženo. Glavna stvar s katero se je ukvarjal je bila MORALA.

Platonovo delo je temelj zahodne filozofije. Zadnji dialogi naj bi kazali Sokratova stališča in v glavnem zadevajo razne "vrline", kot sta pogum in pobožnost. Čeprav so se dialogi na koncu zapletli v protislovje, se je razvila doktorina o znanju kot vrlini in o tem, da napačno ravnanje izvira iz nevednosti o tem, kaj je dobro. Platon je v nadaljevanju njegovo doktrino razvil v teorijo idej, kjer je vrhovna ideja ideja dobrega. V kasnejših dialogih je Platon proti celotni teoriji postavil mnogo ugovorov.

TEORIJA IDEJ

Ena najbolj znanih filozofskih teorij je teorija idej. Po Platonu lahko tudi najbolj splošne izraze, kot so "pravica", "krog" ali "konj", uporabimo za označevanje mnogih različnih stvari, saj se v bistvu nanašajo na abstraktno; na "obliko" ali "idejo", na arhetip pravice ali krožnosti ali konjskosti. Tako je neki krog narisana na listu, krog le zato, ker nekako zrcali njegove lastnosti ali pa je blede kopija arhetipskega kroga. Te ideje ne obstajajo v svetu izkušenj, so neodvisne od človeškega dojemanja.

Sprememba torej spada v našo vsakdanjost, medtem ko realnost pripada nespremenljivemu svetu idej. Ker so navadni materialni predmeti spremenljivi, o njihovih lastnostih ne moremo soditi nezmotljivo. Ista stvar je lahko zdaj želod, zdaj mladika, potem hrast in v doglednem času umre, propade in postane nič. Toda take stvari ne vplivajo na svet idej: tu je želod za vse čase seme, hrast za vse čase drevo. Le znotraj slednjega je resnično znanje dostopno. Vse, čemur se lahko nadejamo v svetu spremenljive fizične realnosti, je zgolj mnenje ali verovanje, tako da niti opazovanje niti znanost ne moreta dati resničnega znanja. Znanje in verovanje sta popolnoma različna; celo ukvarjata se ne z istimi rečmi.

Platonova votlina

V delu *Republika* Platon primerja človeštvo z dosmrtnimi ujetniki, ki priklenjeni sedijo v temačni votlini in tako lahko vidijo le tisto, kar je neposredno pred njimi. Njihova edina izkušnja so sence predmetov, ki jih meče ogenj za njihovimi hrbti na nasprotno steno.

Po Platonu je naše znanje o realnosti prav tako nepopolno kot znanje ujetnikov. Samo kadar ujetnika osvobodiš in mu pokažeš lutke in ogenj, ga za tem izvlečeš iz votline, mu pokažeš lutkarja in sonce, bo dosegel resnično znanje. Končno se - v apologiji vedno znova nerazumljivega filozofa - razsvetljeni ujetnik vrne v pečino, kjer zaradi njegovega opotekanja drugi ujetniki mislijo, da mu je njegova svoboda uničila vid.

Platonov učenec Aristotel je v nasprotju s Platonom trdil, da realnost sestavljajo posamične substance in ne abstraktna bistva ter da so vrste sekundarne. Preučeval je tudi naravo veljavnosti sklepa in logično strukturo znanosti. Za Aristotela je razločujoča zmožnost osebe razum.

Človekova sreča, “dobro za človeka”, izvira iz uporabe razuma, tako pri čisti spekulaciji kot pri nadzoru nad lastnimi željami. Slednja vključuje racionalno naučene navade, ki so “zlata sredina” v primežu strogosti na eni in pretiravanju na drugi strani.

LITERATURA: Družinska Enciklopedija GUINNESS (Izdala: SLOVENSKA KNJIGA, Ljubljana 1995, 1996)